

VÄLJARNA OCH VALET 2022



Henrik Oscarsson, Felix Bäckstedt, Anna Cederholm Lager,
Richard Karlsson, Maria Solevid

VÄLJARNA OCH VALET 2022

Henrik Oscarsson
Felix Bäckstedt
Anna Cederholm Lager
Richard Karlsson
Maria Solevid



Valforsknings-
programmet

Boken ingår som nummer 186 i serien Göteborg Studies in Politics, redaktör Johannes Lindvall, Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet.

Bilderna i boken används med tillstånd från SVT, TT, TV4 och de politiska partierna.

Alla data från Valundersökningarna deponeras och tillgängliggörs för forskning och undervisning genom Svensk Nationell Datatjänst (www.snd.gu.se).

© Författarna

Omslag: Felix Bäckstedt & Klara Selling

Avsnittsgrafik: Felix Bäckstedt

ISBN: 978-91-984403-1-7



Förord

Boklånga analyser av svenskt väljarbeteende som bygger på de svenska Valundersökningarna är något av en tradition. Efter varje val sedan 1976 har de ansvariga forskarna för Valundersökningarna publicerat en längre rapport eller bok på svenska med matnyttiga beskrivningar av väljarkåren och noggrant synade förklaringar till varför valen slutade som de gjorde och varför väljare valde att rösta som de gjorde. Ansatsen har ofta varit bred. Väljarböckerna från Valforskningsprogrammet i Göteborg har tjänat som en lättillgänglig referensbok som på en och samma gång introducerar de viktigaste förklaringsmodellerna inom området väljarbeteende, sammanfattar det aktuella forskningsläget, uppdaterar de långa tidsserierna och placerar det aktuella valet i en länderjämförande och tidsjämförande kontext.

Boken *Väljarna och valet 2022* är utgiven i denna tradition men den här gången med ett tydligare fokus på väljarbeteende i närtid, på vad som hände i direkt anslutning till riksdagsvalet 2022. Med utgångspunkt i Valundersökningen 2022 genomför vi en fördjupad undersökning av de svenska väljarnas upplevelser, överväganden och röstningsmotiv inför partivalsbeslutet under några mycket intensiva valrörelseveckor i augusti och september 2022. Tidsavgränsningen tillåter oss att gå mer på djupet och teckna en detaljerad bild av valkontexten, vad som hände under mandatperioden och under valrörelsen och på vilket sätt väljarnas preferenser och prioriteringar förändrades. Med hjälp av såväl etablerade som nya analysstrategier besvaras en lång rad frågeställningar med omedelbar relevans för forskningen om opinionsbildning, valkampanjer och väljarbeteende. Hur förändrades väljarnas politiska preferenser under mandatperioden och under valrörelsen? Hur och i vilken utsträckning tog väljarna del av medievalrörelse och partibudskap? Vilka var de viktigaste frågorna för väljarnas partival? Vilken betydelse hade partiledarna, statsministerkandidaterna, taktikröstandet och vallöftena för väljarnas val, och vilka valvindar blev avgörande för valutgången? Vi ställer avslutningsvis också frågan om på vilka sätt valrörelsen 2022 kan sägas ha stärkt eller försvagat den svenska valdemokratin.

De som läst tidigare rapporter från Valforskningsprogrammet kommer att känna igen många typer av analyser och angreppssätt. Flera avsnitt är reviderade och uppdaterade från tidigare böcker och rapporter. Vi betraktar dem som ett slags favoriter i repris – analyser som har utvecklats av göteborgsbaserade valforskare under decenniernas gång och som visat sig vara fruktbara för att förstå vad som händer med de svenska väljarnas beteende i samband med valen.

Men en hel del är också nytt. Mest påfallande är kanske att vi använder oss av färggrannare visualiseringar av våra resultat istället för bara svartvita tabeller. I många analyser använder vi oss av nya viktningar av datamaterialet på ett sätt som inte systematiskt gjorts tidigare. Vi blandar enklare beskrivningar med mer avancerade analyser för att knyta resultaten tydligare till fynd och förväntningar från internationell forskning. För att göra det lättare att hitta rätt i den ymniga demo-

kratistatistiken har vi valt att portionera ut analyserna i korta kapitel med förhoppningsvis klagörande titlar. I slutet på varje avsnitt har vi också försökt oss på att sammanfatta några av slutsatserna i korta punkter.

Trots vårt fokus på ett specifikt val – riksdagsvalet 2022 – kommer den lilla men trogna skaran läsare av de klassiska väljarböckerna ändå få sitt lystmäte av långa tidsserier tillgodosett. Det är inte möjligt att porträttera väljarnas beteende i 2022 års val på ett bra sätt utan att ta hjälp av den typen av jämförelser. En viktig målsättning med boken är att pröva i vad mån valrörelsen och valet 2022 egentligen passar in i generella trender och föreställningar som är närvarande i den mycket omfattande forskningen om politiskt beteende. Vi avrapporterar både de traditionella ”kött och potatis”-analyserna som läsarna rimligen förväntar sig men kryddar anrättningen med en kavalkad av nyare typer av analyser vars resultat vi tycker är teoretiskt spännande och därför även förtjänar ytterligare spridning till en internationell publik i framtida publikationer.

Valforskningsprogrammet vid Göteborgs universitet firar 70 år under 2024. Forskningsprogrammets egentliga start kan dock diskuteras. Jörgen Westerståhl blev utsedd till professor vid Göteborgs högskola 1952 (Peterson, 2011; Naurin, 2006; Holmberg, 2010) och presenterade sin forskningsagenda i Statsvetenskaplig tidskrift under rubriken ”Ett allmänt statsvetenskapligt forskningsprogram” (1952) samma år. Men det första försöket att genomföra en större frågeundersökning med väljare gjordes i samband med lokalvalet 1954, med Jörgen Westerståhl och Bo Särilvik som huvudansvariga. Vi räknar pilotundersökningen 1954 som startskottet för akademiska väljarstudier i Sverige. Tack vare ett oväntat fynd i de gamla arkiven har vi till sjuttioårsjubileet haft möjlighet att rekonstruera den sedan lång tid försvunna datamängden från 1954 (Karlsson, 2024).

Idag förs den göteborgska valforskningstraditionen vidare av en liten grupp forskare, dataansvariga, biträdande forskare och praktikanter. Vi som haft ansvaret för att skriva väljarbok just den här gången kan du läsa mer om i slutet. Vi fem har kollektivt bidragit till alla litteratursökningar, databearbetningar, viktningar, analyser och visualiseringar som hör bokskrivandet till. Det har varit kul och inspirerande att ta del av varandras idéer och kritik under arbetets gång så vi passar på att tacka varandra för gott samarbete. Ett varmt tack går också till valforskarnestorn Sören Holmberg som med sedvanlig noggrannhet läst och givit värdefulla kommentarer på manuskriptet. Allt ansvar för innehållet faller som vanligt helt och hållet på författarna.

Vi vill gärna rikta ett särskilt tack till valforskningsprogrammets excellenta praktikanter från säsongen 2023/24 för värdefulla arbetsinsatser: Mirjam Gustavsson, Axel Karlsson, Emma Olsson, Saga Persson och Fabian Wettergren. Valforskningsprogrammets samarbete med Statistikmyndigheten SCB har även denna gång resulterat i en gedigen Valundersökning som precis som de övriga studierna kommer att berika svensk demokratiforskning både nu och långt in i framtiden. Vi vill tacka alla på SCB som varit inblandade i genomförandet av Valundersökningen 2022, i synnerhet Viktor Dahl, men även Jonas Olofsson, Johan Eklund, Cecilia Berglund, Anna Torneke, Örjan Gruvberger och Jennica Wallenborg. Vi vill också tacka SOM-institutet vid Göteborgs universitet för arbetet med den del av Valundersökningen som genomfördes inom ramen för SOMs undersökningsverksamhet under hösten 2022 och för den rigorösa kodningen av våra fritextsvar.

Statsvetenskapliga institutionen vid Göteborgs universitet har under de senaste trettio åren utvecklats till en starkt internationaliserad forskningsmiljö som erbjuder fantastiska möjligheter att via gästföreläsningar, seminarier, morgonmöten och internkonferenser ta del av diskussioner och resultat från den yttersta forskningsfronten. Det är en fantastisk miljö som ständigt inspirerar till nya funderingar om forskningsmetoder och analysstrategier. Vi vill särskilt tacka deltagarna i forskarnätverket *Gothenburg Research Group on Elections, Public Opinion and Political Behavior* (GEPOP) för inspiration under arbetets gång. Vi vill gärna också uttrycka vår uppskattning till kollegorna inom det länderjämförande valforskningsprojektet *Comparative Study of Electoral Systems* (CSES), det vetenskapsrådsfinansierade infrastrukturprojektet *Comparative Research Center Sweden* (CORS) och det av Riksbankens jubileumsfond finansierade forskningsprogrammet *Knowledge Resistance: Causes, Consequences and Cures*. Vi vill också prisa de supereffektiva kollegor som ansvarar för forskningsstöd vid institutionen. Ordning och reda på ekonomi och administration är en ofta förbisedd men starkt bidragande framgångsfaktor bakom den forskning som presenteras.

I en tid då spekulationer om folkets mål, mening och uppfattningar tilltar, där narrativ om väljarnas motiv och preferenser gärna tillåts leva sina egna liv och där politiska aktörer gärna gör sig till uttolkare av folkviljan, blir det allt viktigare att fortsätta ställa frågor till dem som är de främsta auktoriteterna på området: väljarna! Totalt har drygt 60 000 slumpmässigt utvalda röstberättigade svenska medborgare deltagit – många av dem vid mer än ett tillfälle! – i de svenska Valundersökningarna sedan 1950-talet. Utan er hade vi inte vetat särskilt mycket om varför svenska väljare röstar som de gör! Tack!

Göteborg i maj 2024

Henrik Oscarsson
Felix Bäckstedt
Anna Cederholm Lager
Richard Karlsson
Maria Solevid

Innehåll

| | |
|---|-----|
| Väljarnas val | 9 |
| 1 Väljarna och valet 2022 | 11 |
| 2 Hur valet 2022 slutade | 19 |
| 3 Valundersökningen 2022 | 25 |
| Upptakten | 33 |
| 4 Mandatperioden 2018–2022 | 35 |
| 5 Partiernas opinionsutveckling | 45 |
| 6 Regeringens och partiernas prestationer | 57 |
| Valrörelsen | 75 |
| 7 Opinionsutvecklingen under valrörelsen | 77 |
| 8 Medievalrörelsen | 89 |
| 9 Väljarna betygsätter medievalrörelsen | 103 |
| 10 Väljarnas exponering för partiernas kampanjbudskap | 113 |
| 11 Väljarna och de sociala medierna | 119 |
| 12 Partiernas synlighet i sociala medier | 125 |
| 13 Väljarna bedömer mediernas opartiskhet | 133 |
| Partierna | 147 |
| 14 Väljarnas sympatier och antipatier för partierna | 149 |
| 15 Partiernas prioriterade frågor | 161 |
| 16 Sakfrågeägarskap | 169 |
| 17 Väljarnas önskeregeringar | 179 |
| Företrädarna | 193 |
| 18 Statsministerkandidaterna | 195 |
| 19 Partiledarna | 203 |
| 20 Kandidaterna | 217 |
| Väljarna går till beslut | 227 |
| 21 Viktiga frågor för partival | 229 |
| 22 Viktiga skäl till partival | 239 |
| 23 Plånboksröstning | 243 |
| 24 Övervägda partier | 261 |
| 25 Väljarnas användning av partitest | 269 |
| 26 Strategisk röstning | 279 |
| 27 Röstdelning | 295 |

| | |
|---|-----|
| Väljarrörlighet | 305 |
| 28 En stabilt rörlig väljarkår | 307 |
| 29 Värdet av partianhängarskap | 323 |
| 30 Vart gick 2018 års väljare? | 333 |
| 31 Varifrån kom 2022 års väljare? | 339 |
| 32 Partiernas balansräkning 2018–2022 | 343 |
| 33 Sena väljarbeslut | 351 |
| 34 Vilka väljare bytte när och till vad? | 361 |
| 35 Trevalsrörlighet | 369 |
| 36 Flest partibyten sker tidigt | 377 |
| 37 Partibyterna förklarar sig | 381 |
| 38 Förklaringar till partibyten 2018–2022 | 385 |
| Effekter av valrörelsen | 415 |
| 39 Partiernas spurtvinster och spurtförluster | 417 |
| 40 Väljarna minns valrörelsen | 433 |
| 41 Valrörelsevindar | 443 |
| 42 Den goda valrörelsen? | 449 |
| 43 Väljarna var nöjda med sitt partival | 461 |
| Energivalet | 465 |
| 44 Valet 2022 till historien | 467 |
| Referenser | 477 |
| Bildmaterial | 491 |
| Appendix | 493 |
| Göteborg studies in politics | 499 |
| Om författarna | 509 |